

ВІДГУК

рецензента кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри української літератури та компаративістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЧИКУР ЛІЛІЇ ДМИТРІВНИ

на дисертацію **Чмиря Андрія Валерійовича**

«Художній світ історичної романістики Петра Кралюка»

на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія галузі
знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дисертаційної праці. Проблема художнього світу певного твору залишається на сьогодні ще достатньо гострою, оскільки поняття «художній світ» у літературознавстві досить часто вживають поряд із такими, як «художня картина світу», «авторський світ», «внутрішній світ» тощо. Це призводить до сплутування дефініцій та термінологічної неузгодженості. Особливо важливим є питання дослідження художнього світу сучасного історичного роману, оскільки саме цей жанровий різновид роману постає тією ланкою, яка аналізує минуле і прогнозує майбутнє. У сьогоденні український народ потребує підбиття підсумків пройденого історичного шляху, тому письменники як пасіонарні особистості створюють книги про давнину, осмислюючи пережите нацією. Літератори розмірковують над численними загадками старовини, спонукаючи своїх читачів замислитися над власним національним корінням.

Автор дисертації Чмир А. В., по-перше, надає власне визначення художньому світу (це «феномен, який виникає як наслідок спільної дії автора, читача та самого художнього твору. Це індивідуальний погляд митця на світ, який доступний під час читання реципієнту, а також сукупність засобів і прийомів, які роблять цей художній світ індивідуальним, винятковим, неповторним» (с. 6)). Щоб дійти відповідного висновку, дисертантом були залучені міркування про сутність художнього світу таких українських та зарубіжних літературознавців, як-от: Петро Білоус, Олександр Боронь,

Умберто Еко, Василь Іванишин, Григорій Ключек, Ірина Лівенко, Валентина Мусій, Катажина Роснер, Ірина Руснак, Анатолій Ткаченко, Нонна Шляхова. У запропонованій дефініції «художнього світу» Чмир А. В. наголошує на його магістральних ознаках, триєдності складників (автор – твір – читач) і необхідності підбору правильного літературознавчого інструментарію для розгляду. Окресливши межі художнього світу («час та простір (хронотоп), образна система, предметність, сюжет і сюжетні мотиви, композиція, ритмічна організація, інтертекстуальність, стильові особливості тощо» (с. 68)), дисертант зосереджується на художньому світі чотирьох історичних романів сучасного письменника Петра Кралюка: «Шестиднев, або Корона дому Острозьких» (2010), «Сильні та самотні» (2011), «Данило Острозький: образ, гаптований бісером» (2016), «Справжній Мазепа» (2017).

По-друге, Чмир А. В. звертає увагу на нагальність вивчення історичного роману як жанру, здатного зробити оздоровлювальний внесок у ментальний стан суспільства. Дисертант зупиняється на специфіці сучасного українського історичного роману, його головних рисах, історії розвитку, жанрових різновидах, співвідношенні факту й вигадки у створенні образної та подієвої систем, а також наукового й художнього складників процесу авторської творчості. У такий спосіб історичний роман виявляється своєрідним рятувальним засобом для подолання викликів сьогодення, адже серед існування безлічі рівнозначних ідей українці важливо знайти істину. Шлях до подолання сучасних кризових явищ може «підказати» історичний твір про минуле, у чому і полягає його актуальність.

Вступ дисертації присвячений окресленню вирішення таких завдань: проаналізувати специфіку сучасного українського історичного роману; простежити рівень вивчення історичної романістики Петра Кралюка; дослідити своєрідність такого літературознавчого поняття, як «художній світ»; розглянути термін «діалог»; виявити елементи паратекстуальності (включно з метатекстом) в історичній романістиці Петра Кралюка; схарактеризувати засоби інтертекстуальності в історичних романах автора;

простежити типи діалогів як комунікативних актів між персонажами в історичній прозі Петра Кралюка. Вступ роботи презентує концептуальний підхід автора дисертації до осмислення історичної романістики письменника ХХІ ст., акцент як на релевантних поняттях, необхідних для дослідження, так і на таких глобальних рівнях твору, як інтертекстуальність, паратекстуальність та діалог думок.

Для досягнення поставлених завдань аспірант використовує низку таких методів, як-от: системно-семантичний, наратологічний, метод рецептивної естетики, типологічний, метод герменевтичних стратегій, біографічний, порівняльно-історичний, діалогічний. Чмир А. В. доречно підбирає інструментарій для аналізу художнього світу історичної романістики Петра Кралюка, який дозволяє розглянути як окремих роман літератора, так і твори в сукупності. Окремо зауважимо щодо доцільності застосування діалогічного методу, оскільки він допоміг простежити своєрідну евристичну бесіду між автором та читачем, яка стає можливою завдяки існуванню художнього світу історичних романів Петра Кралюка.

Структура дисертації аспіранта підпорядкована визначеним завданням та глобальній меті роботи. Вона складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури загальною кількістю 172 позиції.

У першому розділі «Основні напрями вивчення художнього світу історичних романів Петра Кралюка» йдеться про особливості сучасного історичного роману; ступінь дослідження історичної романістики згаданого майстра слова (аспірант зауважує, що розробкою цього питання займалися Петро Білоус, Сергій Дзюба, Микола Жулинський, Олексій Костюченко, Світлана Кочерга, Олена Мізінкіна, Вікторія Назарук, Галина Насмінчук, Ярослав Поліщук, Валерій Полковський, Ірина Приліпко, Олександр Саган, Сергій Синюк, Михайло Слабошпицький, Роксана Харчук, Лілія Чикур, Тетяна Шевченко, Михайло Якубович); осмислення такої категорії, як «художній світ»; розгляд понять «діалог» і «діалогічність», оскільки власне вся

історична романістика цього автора пронизана діалогізмом, тобто закликом до комунікації, обміну думками і спільного знаходження історичної правди.

Другий розділ «Діалог між текстами та елементами текстів у романах Петра Кралюка» присвячено паратекстуальності (його функціям і метатекстовому складнику в історичній прозі літератора) та інтертекстуальності (стилізації середньовічних наративів, постмодерністському діалогу з класичними текстами, алюзіям, ремінісценціям і цитатам у творах про минуле письменника ХХІ ст.).

Третій розділ «Діалог висловлювань як шлях до усвідомлення історії в романах Петра Кралюка» розглядає історичні романи письменника з погляду діалогічності (саме комунікація допомагає встановити співвідношення між фактом та вимислом, дізнатися щодо історичної пам'яті, з'ясувати самоідентифікацію головного героя, а також зіткнути різні погляди персонажів із метою визначення істини).

Кожний розділ завершується висновками і містить посилання на власні публікації. У загальних висновках підсумовується виконане дослідження.

Висновки, яких дійшов аспірант, відзначаються глибиною, продуманістю і достатньою аргументацією. Чмир А. В. зміг розкрити специфіку художнього світу чотирьох історичних романів П. Кралюка, константою якого виявилися паратекстуальність, інтертекстуальність та діалог думок. Письменник за допомогою цих складників пропонує розглянути під новим поглядом українське минуле, яке на сьогодні ще не достатньо досліджене і містить безліч загадок. Удивляючись у старовину, читач історичних романів згаданого літератора має змогу знайти відповіді на питання української ідентичності. Прикметно, що загальні висновки до роботи містять 11 повних сторінок, а тому цей факт свідчить про концептуальний підхід дисертанта до вивчення історичної прози майстра слова ХХІ ст.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація не містить ознак порушення академічної доброчесності, незначний відсоток збігів пояснюється використанням загальновідомих термінів, думок і фактів,

що не применшує цінності виконаної здобувачем ступеня доктора філософії роботи. Аспірант у дисертації використав поодинокі фрагменти власних статей, що не є самоплагіатом, про що йдеться в «Порядку присудження доктора філософії». Робота характеризується логічністю, переконливістю та відповідністю поставленим завданням. Також дисертація була належно апробована (11 конференцій, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в закордонному виданні, 2 статті в нефахових виданнях України, 3 – тези на конференціях різного рівня).

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість. Наукова новизна дисертації вмотивовується тим, що Чмир А. В. уперше розглянув чотири історичні романи П. Кралюка крізь оптику художнього світу; виділив паратекстуальність, інтертекстуальність та діалогічність як його складники; проаналізував історичну прозу згаданого літератора завдяки принципам діалогізму.

Отже, дисертаційна робота А. В. Чмиря – завершене цілісне дослідження актуальної на сьогодні проблеми, яке робить суттєвий внесок у царину сучасного українського літературознавства.

Дискусійні положення і зауваження до змісту дисертаційної роботи. Дисертація Чмиря А. В. спонукає до численних роздумів, ідей та обговорень. Зокрема, дискусійними виглядають ідеї дослідника про зв'язок традицій і новаторства в сучасному постмодерному романі, відбір конкретних чотирьох текстів з-поміж інших для дослідження. Очевидно, у роботі варто було зазначити, що художній рівень проаналізованих романів П. Кралюка різний, поміркувати про це в межах дискурсу про експериментальний характер сучасної прози і про пошук нового формату історичного роману в сучасній українській літературі. Однак, це радше міркування з приводу рецензованого тексту, котрі можуть спонукати дослідника до подальших студій і не впливають на загальну високу оцінку дослідження.

Пропонуємо авторові роботи відповісти на такі питання, висловлені в процесі рецензування роботи:

1. Які жанрові різновиди сучасного історичного роману Ви розрізняєте? І що домінує зараз, на Вашу думку, в історичній романістиці: тяжіння до фактичності чи більша увага до вимислу?

2. На с. 142 Ви наголошуєте на тому, що «творчість Петра Кралюка взагалі позначена експериментальним та продуктивним спрямуванням у пошуку правди минулого». А звідси виникає питання: у чому конкретно полягає експериментальність історичних романів вищезгаданого літератора?

3. З творчістю яких українських або зарубіжних письменників Ви могли би зіставити історичну прозу Петра Кралюка і чому?

Питання мають лише уточнювальний характер, висловлені мною зауваження не впливають на загальний високий рівень роботи.

Отже, проаналізувавши публікації здобувача та сам текст дисертації, вважаю, що дисертація «Художній світ історичної романістики Петра Кралюка» Чмиря Андрія Валерійовича – завершене і самостійне наукове дослідження, яке відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6, 7 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 342 від 21.03.2022 року), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 року), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія.

Рецензент

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української літератури та компаративістики

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова

Лілія ЧИКУР

80 жовтня 2025

